

Areng

SISU:

- R. Kangro-Pool — Maateater vajab uskorraldumist.
L. Soonberg — Seltsielu ja näitejuht maal.
P. Puusepp — Väikelava tulevikuperspektiive.
Meie sõpru — Intervjuu A. Lauteriga.
K. Korsen — Amatöörteatrite repertuaari ümber.
K. Laane — Põgusaid mõtteid maateatrist ja pidudekultuurist.
Instruktor — Ühelt näidendi proovilt.
Märkmeid maateatri halvustamisest ja arvustamisest.
Ohekatku agarast vabaharidustööst.
Rahvaülikoolid.

XI AASTAKÄIK

1 9 3 7

A.-S.

Vennad KIMBERG

TRAADI- JA NAELATEHASED

Kontor: Nunne tän. 16
Telef. 448-17

TALLINN

Tehased: Katusepapi 35
Telef. 304-34

Meie valmistame:

Naelu — lati-, katuse-, papi-, vormi-, side-, sadulsepa-, saapa- jne.

Kabjanaelu ■ **Okastraadi obadusi**

Traati — haljast, põletatud, tsingitud, vasetatud, lakeeritud-, vedru-, telegraafi-, klaasimis- jne.

Okastraati ■ **Hobuseraudu**

Neete — rauast, vasest, alumiiniumist ■ **Rauavitriooli**

Suitsetaja parim sõber
P A B E R O S S

MARET

KÕRGE HEADUS
O D A V H I N D

Maanäitejuhid!

Kui astute Maateatri Näitejuhtide Ühingu liikmeks veel käesoleval aastal, siis ei tule teil tasuda sisseastumismaksu (Kr. 1.—).

Liikmemaksu

Kr. 2.— aastas võite tasuda postmarkides, aadr.: Maateatri Näitejuhtide Ühingu, Uus tän. 2—2, Tallinn, või tasuda raha posti jooksvale arvele nr. 663 ühingu kassapidaja Rein Karusoo nimele.

Soodustused:

ajakiri „Arens“ saadetakse tasuta kõigile liikmeile, kel liikmemaks makstud; teatrite külastamiseks hinnaalandusi.

ARENING

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI

№ 5 31. mail	Pea- ja vastutav toimetaja Evald Vender. Tegev toimetaja Neeme Ruus. Maateatri osa toimetaja A. Särev. Toimetuse liikmed: J. Rummo ja A. Sibul. Väljaandja EESTI HARIDUSLIIT. Toimetus ja talitus: Tallinn, Uus t. 2, telef. 452-64. Ilmub 12 korda aastas. Tellimishind: 2 kr. aastas, 1 kr. poolaastas, üksiknumber	1937 XI aastakäik
---------------------	---	--------------------------

Maateater vajab uuskorraldamist.

Rasmus Kangro-Pool.

Kui mõtlen väikesele ajavahemikule — minu koolipoisipõlvest kuni tänaseni, siis see aeg, umbes 25—30 aastat, on maaelu ilme põhjalikult muutnud. Siin meie ei räägi põllukultuuri süvenemisest, maa tükeldamise läbiviimisest nendele tuhandeile inimestele, kes maal põllutööst elatusid, aga ise ilma maata olid. Meie ei räägi ka sellest, kui palju masinad on inimesi vabastanud kurnavast ööd-päevi kestvast kätetööst ja ristluie murdmisest — me siin ainult märgime, et need nähted on maainimeselegi ometi kord annud tundmuse, et ta töölooma seisukorrast välja on jõudnud ja et ta on inimene, kes teeb tööd töö vajadusest ja selle kõrval aja leiab ka vaimliseks elamiseks. Ei ole meie ses mõttes ja ka maatöö tulukuse mõttes küll veel kaugeltki eeskujulikkuseni jõudnud, kuid rõõm elamiseks kasvab ka seal, kus arenemisvanker liigub nii kiirelt, nagu on meie juures liikunud.

Käsil käes kõige ülalmainituga on maal hariduslik tase tõusnud otse üllatavalt. Kui me lõime oma vabariigi, siis kandis meid teadmine, et väikerahvaste peamine elujõud seisab rahva laialiste hulkade võimalikult kõrges hariduslikus tasemes.

Kool oli siis kättesaadav kõigile, kes tahtsid koolis käia. Riik külvas alevikudki üle gümnaasiumidega, ja täienenud liiklemisvahendid ning hästihoolitsetud maanteed viisid linna ja maa tihedasse läbikäimisesse.

Koolide kõrval arendati vabaharidustööd, peeti igasuguseid kursuseid, loenguid, säeti ametisse kultuurinstruktorid, ehitati rahvamaju, organiseeriti seltsielu, asutati raamatukogusid, Tallinna loodi ülemaalse ulatusega Eesti Haridusliit, mis on tsentrumiks, kust juhatatakse ja antakse vaimlist jõudu maa vabaharidustööle.

Nüüd on haridustungide ja mitmesuguste vaimliste huvide seisukohalt maa väga ja väga linnastunud. Maa noorpõlv ei kannu mitte üksnes linna riietust ja ei sõida jalgrattal, vaid tunneb suurt vajadust ja tungi nende vaimliste põnevuste ja võimaluste vastu, mis linnas olemas, aga maal puuduvad. Palju enam veel: maaelu on üksildasem, loomult üksluisem, tuimem, sügisel ja talvel süngem linna pulbitsevast mitmekesisusest, sellepärast maa vaimne värske elevus vajab nüüd rohkemgi ehtsat vaimuvara, kui linna

keskmise elanikkond. Maa vaimuelevus on praegu tugevaimaks baasiks, millele meie rahvuskultuurilised kultuuritugid oma tõelisi väärtusi saavad ehitada. Maa vaim on terve ja tüse ning vähem puudutatud kõigist neist linnaelu tingel-tangelitest, mida ka kultuuri nimel harrastatakse, aga mis kultuuri tõelisest hingestusest on üsna kaugel. Sellepärast, kui tehakse kavakindlalt organiseeritud haridus- ja kultuurtööd maal, peab ersatskultuursus võimalikult kõrvale jääma ja aset andma vaid sisukale vaimule...

Teater on üks tõhusamaid vaimurelvi, mille abil rahva elutahte ja mõttetungide jõudu saab liikvel hoida. Ta ei ole mitte ainult elupeegliks kunstilises ümbertöötuses, vaid ka lipukandjaks tuleviku poole, kui ta vaid teadlikult lipukandjaks tehakse.

Ei ole mitte ilma põhjuseta, et nüüd teatrist ja selle arendamise vajadusest eriti palju kõneldakse nii linnas kui maal. Linn ja maa võtavad praegu suurima elavusega osa teatrietendustest, aga sellest pole veel kaugelki küllalt, vaid nõudmised suunduvad sinna poole, et teater ikka rohkem ja rohkem nii sisult kui ettekande-kunstilt rikastuks ja sellega vääriks publiku alalise suure osavõtu. Aga linnaski on nii, et teater kui tempel on põhimõttelt suur, aga preestrid — näitlejad, ja ülempreester — juhtimine, vajavad veel täienemist. On õige, kui meie ütleme linnateatrist, et nad on head ja et neis tehakse palju pingutatavat tööd, aga neid ei saa alati ja ainult ülistada, sest mänguühtlus, osade hingestuse süvenemine, etenduse tervikuline kordaminek ja ka repertuaari valiku kindel vaimline ilme jätavad veelgi palju soovida. See pole publiku kapriis või arvustajate üleolekumäng, kui näitejuht ja näitleja Otto (nüüd Aluoja) ütles, et „oleme katsunud mõnes teatris edu saavutada lavaehituste ja tehniliste efektidega — kuid me kõik oleme jätnud unarusse kõige olulisema osa teatris, elava materjali — näitleja. Kuuleme ainult lavategelaste juubeleist, austame ja

hindame nende teeneid, kuid üks ole juubel teatud määral juba äraiganemise tunnus, mispuhul peaksime alati mõtlema, kellega asendada juubilari, kui see kord läheb erru... Igatahes kün-takse meie teatris ikka veel harkadraga, kuna kunsti teistel aladel Eestis tuntakse kaunis hästi juba traktori otstarbekust... Tänapäev vajab näitlejat, kes oskab lahtisilmi vaadata ja hinnata elu, et olla suuteline kujundama ja kehastama laval elu mitmekülgselt ja kirevat palet“ (vaata „Teater“ nr. 3, 1935). Kogu nüüd-lõppev hooaeg linnateatris osutus kuidagi seisvaks, repertuaarilt kobavaks ja osalt nagu iseendaga rahulolevaks läbiajamiseks, nii et kui küsitakse, mis oli selle hooaja suurimaks saavutuseks, siis on sellele raske vastata, ning õigust oli ka sellel innukal teatrikülastajal, kes vastas, et temale oli suurimaks saavutuseks ikka see hetk, kus pärast etendust sai riie-thoiust riided kojuminekuks. Teater on vaikiva aja sisemises ettevõtmatuses ja ei kõnni publiku ees, vaid on jäänud selle vaikiva tegelemise ja läbiajamise keskele ning ei külva impulsse.

Maal on põnevus teatrielu vastu praegu rohkem selles järgus, mida iseloomustab ärkamisaegade noorustuli ja kogu hingega kiindumine asjasse, sest maa alles ärkas mõne aasta eest teatrieluks — simmanid endises mõttes on kadumas, halb näitemängu tegemine ei seo, aga hea lavakunst tõmbab neil tõugetel, mis on saadud linnast ja Draamateatri rändetendustelt.

Meie näeme, kuidas kõikjale kerki-vad rahvamajad ja kuidas inimestele on saanud selgeks, et mitte rahvamaja hoone ei ole väärtus, vaid see sisu, mis hoones asetseb. Nõndanimetatud seltside peod, mida kuulutatakse, et neil pakutakse näitemängu, tantsu ja einelauda ja kus näitemäng on märgitud pisikese kõrvalise asjana, tants ja einelaud aga suurte tähtedega toonitatud, jätkuvad, kuid seda ei maksa väga hukka mõista, sest ka maainimesed vajavad lõbusaid koosviibimisi ja seltsid vajavad sissetulekuid

oma eelarvete katmiseks. Täit rahuldustunnet võime tunda, kui neil pidudel näidend hästi ette kantakse ja kui nende pidude kõrval vahel ka puhtakujulisi teatriõhtuid korraldatakse.

Et maa heale mängule rõhku paneb ja teid otsib, kuidas oma näitlejaid mänguks ette valmistada, näitab elav side, mis maa peab Eesti Haridusliiduga, kust saadakse teatriinstruktoreid maa näitetruppide oskuskursuseid pidama: enamasti on lugu ikka nii, et need instruktorigid on kauaks ajaks ette tellitud. Mitmel pool maa näitetrupid kutsuvad linnast näitlejaid uusi teoseid lavastama ja väga sageli küsitakse teatreilt näpunäiteid, kuidas lavastada, kuidas osi mõista, millele õppides kõige rohkem tähelepanu osutada jne.

Kuid muidugi, muidugi, maa väikelavade teatritegemine ei ole veel kaugeleki asjakohaselt küps. Veel ja ikka ning alati on vaja uut hoogu ja tahet ergutada, et näitetrupid oma ülesandesse kunstimeelisemalt õpiksid suhtuma.

Sageli on kuulda mõningaid pealiskaudseid arvamisi, nagu ei saaks maa asjaarmastajatega üldse rahuldavalt näidelda, nagu puuduks nende keskel anne jne.

Sarnane hinnang maa lavategelastest on põhjalikult ekslik, sest anded ei kasva kuskilgi õhus ega linnateatreis, vaid ikka rahva keskel, rahvas eneses. Kellel on indu mängimiseks, kannab eneses enamasti ka andeomadusi mängimiseks. Ja kui selles peitub sageli eksitus, siis tuleb tõeline anne leida nende keskel, kes senini on jäänud pealtvaatajaiks. Mul on küllalt juhuseid olnud näha maa asjaarmastajate näitlemist ja mul on sageli rõõm olnud nende andelise esinemise pärast. Veel läinud suvel oli mul võimalus näha Otepää trupi esinemist ühes draamas, mis lavastati E. Draamateatri näitleja ja lavastaja R. Tarmo juhatusel. Tarmo oskas sealsete näitlejate kired ja tungid nii elevile tõmmata ja õieti teotsema suunata, et ettekanne kujunes kohati väga nauditavaks.

Minu arusaamise järele leitakse maal näitlemisandelisi inimesi ikka ja sellepärast ei peaks kunagi muretsetama. Peamiseks mureks on hea näitejuhi leidmine.

Sarnane komme ja ükskõiksus, et näitlejad tulevad kokku ja igaüks neist mängib oma arusaamise järele ja juhatajat nagu ei olegi (niisugust asja tuleb veel ette), peaks lõplikult kaduma. See ei arenda mängu, vaid väga halba ja ebamäärast ning muigamapanevat sagimist laval.

Lava vaimliseks hingeks peab olema tugeva tahtega ja suure kunstiarbastusega näitejuht, kes näidendi mõttes läbi töötab, kes näitlejaile üksahaaval selgitab ülesanded, kes tüübid määrab ja kes osad näitlejaile sobivalt kätte jagab. Näitejuht teeb mängust terviku ja iga tervik laseb end juba vaadata.

Näitejuht peab olema võimalikult tulihingeline ja väsimatu inimene, kes kogu oma armastuse ja jõu ning huvi suunab vastava ringkonna jaoks näitetrupi ja näitlemise organiseerimisele. Tema tuli ja tema armastus õhutavad tule ja armastuse näitlemise vastu lõkkele kõigis neis ümbruskonna inimestes, kelle annetega saab lavakunsti arendada. Kui puuduvad sellise juhi impulsid ja autoriteet, siis puudub tähtsam vajaline jõud, mis asjaarmastuslikus ringis midagi looks ja edasi kannaks.

Sellepärast ma mõtlen, et maalavade uuteks kunstilisteks edusammudeks on vaja tõsist ja hoolsat rõhku panna nende vaimliste juhtide kasvatamisele.

Peaaegu väärtuslikuks nähteks ses mõttes neid kursuseid, mida Haridusliit varem korraldas maa näitejuhtidele. Neid tuleb korrata.

Tuleks soovitavaks pidada, et teatrites võimaldataks maa näitejuhtidel õppimise otstarbel kaasa elada mõne näidendi ettevalmistus algusest kuni lavale tulekuni — juhul, kui mõni maa näitejuht selleks soovi avaldab.

Näitekunsti instruktorete kursustelt

tuleks erilist tähelepanu juhtida sellele, et ka kohaline näitejuht saaks juhatust režii tegemisest.

Kui riik on teatri tunnistanud tähtsaks kultuurteguriks, siis ei oleks halb, kui ta õpetajate seminarides tulevastele kooliõpetajatele laseks anda ka elementaarkursuse lavastamiskunstist. Seda ei oleks vaja teha obligatoorseks, kuid minu arvates õpiksid paljud seda vabatahtlikult.

Asutatavas teatrikoolis tuleks korraldada maalavade näitejuhtide suvikursuseid.

Väga sageli on kuulda põhjendatud kaebamisi, et maal on palju seltse ja sellejärele ühes ja samas maanurgas mitu näitetruppi, kes igaüks oma seltsi eest väljas. Nii on andelised inimesed ja nende jõud killustatud ja heast mängust ei saa olla juttugi.

Siin peaksid seltsid küll kokkuleppima, et nende inimesed moodustaksid ühise näitetrupi ühise juhataja all. Siis selle trupi ühine jõud ja oskus saaks pakkuda head mängu ja sellega toetada kõiki seltse. Kõige parem aga oleks, kui näitlemishimulised inimesed organiseeruksid täiesti iseseisvaiks ringideks ja oma jõudu kasutaksid mitte seltside huvides, vaid eeskätt näitekunsti arendamiseks. Ei oleks võimatu nende edukuse ja seltside vahekorra otstarbekas reguleerimine...

Suurt muret on teinud maalavade repertuaari küsimus.

On tõsi, et teatrite vaimline sisu oleneb sellest, mida mängitakse. On ühtlasi ka tõsi, et tühine asi siis ka muutub vaatamiskõlvulisemaks, kui ta hästi näideldes ette kantakse.

Meie ei või nõuda, et maalavadel ainult kõrgeväärtuslikke näidendeid mängitaks, sest praktika on näidanud, et ka linna parimadki teatrid sekka, kassa huvides, mängivad kergeid aja-viidutükke. Hoolitsema peab aga küll, et ka ajaviidutükid ei osutuks täiesti vaimuvaeseks pahnaks. Paranemine selles mõttes on teostumas maalavadel, kus

on asja juhtimas kultuurilise arenemisega juhatus. Tõhusat parandust, aga muidugi sammsammulist, toob sellesse nähtesse ka korraldus, et Haridusministeerium, Haridusliit jne. annavad näpunäiteid soovitatavate ja mittesoovitatavate näidendite kohta. Üldine maa kultuuritumise protsess aga on siin kõige paremaks juhatajaks...

Üht vajalist tõuget tahaksin siin veel puudutada. Maa väikelavade töö ja kordaminekute üle puudub kriitika. Linnateatrid pingutavad tööd teha hoopis innukamalt, kui nad kuulevad avalikku arvamist selle vaeva kohta. Näitlejal on teine lust veres, kui ta saab hinnanguid ja mõtteavaldusi oma tegevuse kohta.

Maal puudub see täiesti. Inimesed omavahel vaid kõnelevad ühe või teise näitleja mängu kordaminekust. Ma arvan, et „Areng“, mõned ajalehed ja ajakirjad ei keelaks oma veergusid avamast ridadele, kus lühidalt hinnatakse maalavade tegevuse kordaminekuid. Sarnane avalik sõna ergutab püüdlikkust ja püüdlikkus tähendab edu. Minu arvates leidub maa haritlaste keskel külluses neid inimesi, kes asjaliku erapooletusega ja hea maitsega võiksid seda ülesannet täita. Ilma avaliku hinnanguta näitlemise rõõm nukrustub ja tegevuse hoog tõmbub tagasi.

Kui kihelkondade näitetrupid ei piirduks vaid oma seltsimajas esinemistega, vaid vaheldumisi käiksid külalissetendusi andmas ka teistes seltsimajades ning kui kõige selle kohta võiks lugeda märkmeid ka ajakirjadest ja ajalehtedest, siis kerkiks esile uus tähtis edasi-viiv jõud — võistlus. Võistlus on, mis edu kõige hoogsamini kannab kõigil aladel, võistlus on vajaline, et ka maa näitekunst elevile tõuseks. Võistlus kannab parimat edu linnades, kus on mitu teatrit ja võistluse puudus halvab teatritegevust, kui linnas on vaid üks teater. Maa, olles oma näitekunstiga naaberseltsimajadega läbikäimises, saab uut hoogu ja tahtmist oma võimete üha paremaks esiletoomiseks.

Seltsielu ja näitejuht maal.

Leo Soonberg.

„Kus puuduvad jõud, seal on ka tahtmine kiiduväärt!“ — nii väitsid vanad roomlased. Ja neil näibki üsna õigus olevat. Hea tahtega võib siin maailmas mõndagi korda saata. Kuid ega's roomlased ei ütelnudki, et tahtmine oleks kõik, nad märgivad vaid, et see on kiiduväärt, st. parem, kui mittemidagi tegemine. Ja selles mõttes tabavad nad nõ. tõe naelapea pihta.

oma soovi järele üldsuse kasuks rakendada selleks on juhtijal vaja palju vilumust, kuid ka head tahet. Õnnetuseks seda vajalist vilumust meie maategelastet veel ei ole. Oleme ju alles üpris noor riik, sellepärast polegi meie igal elualal kogenud juhtijaid saanud tekkida, sest elu kasvatab inimest aeglaselt. Peame seda protseduuri kunstlikult kiirendama, sel-

A. H. Tammsaare — A. Särevi „Kõrboja peremees“ 1. vaatus 2. pilt.
Kõrboja Anna teeb teatavaks, et võtab perenaise ohjad oma kätte.

Kui meie sellelt seisukohalt oma maa kultuurilisi püüdeid vaatleme, siis peame tunnistama, et need üritused on kiiduväärsed, sest meie maategelaste tööst ja askeldustest paistab kõikjal hea tahe välja. Ning kui midagi viltu lähebki, siis võivad maakultuurtegelased ühes püha Paulusega väita, et head mida mina teha tahtsin, ei teinud mina ja paha, mida ma teha ei tahtnud, tegin mina!

Ometi, et siin maistes ettevõtetes edu ja tulemusi saavutada, selleks on heast tahtest veel vähe. Peab omama ka oskusi ja võimisi ning viimaseid omandab inimene vaid õppimise ja kogemuste teel. Et teatavat eluavaldust

lepärast tulebki erilist tähelepanu pühendada maategelaste väljakujundamisele igasuguste antropogoogiliste abinõudega,

See tõsiasi, et maal kultuurtegelaste tase nõuetele ei vasta, paistab pealiskaudsel vaatlusel pisut võõrastavana, sest kui vaadata tagasi meie rahva minevikku, siis näeme, et meie kõige varasemad vaimlised üritused just maal tekkisid. Ärkamise ajal mängisid maategelased meie vaimuelus määravat osa, linnades tärkas rahvuslik iseteadvus alles käesoleval sajandil. Meie rahva äratajateks olid peamiselt maa kooliõpetajad. Nii siis peaks just maa kultuurtegelaste peres tugevad tra-

ditsioonid valitsema, siin peaks olema kogemusi. Kuid tegelikult on lugu hoopis teisiti. Olukord on põhjalikult muutunud. Juhtiva maaintelligentsi koosseis pole enam kaugeltki see, mida ta oli aastat kolmkümmend tagasi.

Kui käesoleva sajandi algul maa seltsielus määravat osa mängisid rahvakooliõpetajad ja vallakirjutajad, moodustades maaintelligentsi vundamenti, siis praegusel ajal on see koosseis märksa kirevamaks muutunud. Igas vallas leidub meie ajal ohtralt üliõpilasi, samuti keskkooliõpilasi ja õpetanuid. Nendele lisaks igasuguseid kutsega inimesi, nagu arste, agroofone, metsaametnikke jne., kes maal tegutsevad. Peale nende on rahvakooliõpetajate kaader tugevnenud — suuremates valdades leidub neid 7—8. Kui aga varematel aegadel valla ainukesed vaimlised juhid, kooliõpetaja ja vallasekretär endid ühetaolistena tundsid ja käsikäes (või koguni üksinda) töötasid, siis on nüüd maaintelligentsi heterogeense koosseisu tõttu huvid äärmiselt divergeeruvad ja neid inimesi ei saa kuidagi ühe mütsi alla.

Paljud nendest ei vaata üldse maale kui oma kodule. Sellepärast need ei võtagi seltskondlikust tegevusest osa, mõningad neist lõovad aga niisama ajaviiteks kombe pärast kaasa. Loomulik, üliõpilastel ja keskkooliõpilastel pole ju veel kindlasti teada, kus nad kord oma püsiva eluaseme ja tegutsemisvälja leivad, sellepärast vaid üksikud nendest rakenduvad hingeaga kodukoha kultuuritööle. Kuid alatiseltki kohalviivate hulgas võib paljudel juhtudel loidust märgata. Nii näiteks rahvakooliõpetajategi peres kohtame sageli inimesi, keda tema kutsetöö kõrval muu tegevus ei huvitagi. Mõnedki neist on oma huvid suunanud materjaalsetele hüvedele, ega's muidu mõned aastad tagasi, kui talusid ohtralt haamri alla läks, maamehed poleks kaevanud, et rahvakooliõpetajad ostavad üles kõik talud!

Paljud rahvakooliõpetajate perest on linna päritoluga ja nad pole suutnud ning ei tahagi maale sisseelada. Selletõttu jäävad suviti koolimajad tühjaks, sest õpetajad sõidavad „suvitama“. Meie kuurortide külaliste nimestik sisaldab õige ohtralt õpetajate nimesid. Samuti tehakse vähemaid sõite naabermaadele jne. Loomulik, et niisugustest endale elavatest ini-

mestest maakultuuritööle kasu ei ole*). Kuid ega see veel palju ei tähendakski, sest kohalviibivaid on maal küllaltki. Ainult nende hulgas valitseb, nagu juba eespool tähendasin, huvide ebahütlus. Muidugi ei saa siin huvide erinevust ainukese seltskondliku elu killunemise põhjusena võtta. Veel teinegi, puht inimlik nõrkus mängib siin tähtsat osa. Igas inimeses peitub väike Caesar, et parem külas esimene, kui Roomas teine! Igauks tahaks esimest viulit mängida, kuna aga igas seltsis saab olla üks esimene viiul, siis, et enda isikut maksma panna, tuleb teha uus selts.

Niisuguse omavahelise isikute rivaliseerimise tagajärjel on meil maal üliohtvalt seltse tekkinud. Sageli on ühes vallas viis kuni kuus organisatsiooni, kes oma juhtide sõnade järele palehigis ränka kultuuritööd teevad. Siin on haridusseltse, laulu ja mänguseltse, näitemänguringe, karskusseltse, põllumeesteseltse, spordiseltse, jne. Nende organisatsioonide põhikirjade kohaselt on neil igatüüpi küll oma sihid, kuid nende tegutsust vaadeldes näeme, et kõik teevad ühte ja sama. Viimasel ajal vaid spordiringid on endile pisut tavalisest šabloonist erineva tegutsusala leidnud. Teised avaldavad aga elumärke vaid mõne pidu korraldamisega. Meil leidub lugematul arvul seltse, kes oma asutamisest peale absoluutselt muud tegevust pole osutanud. Ja nii jääbki mulje, et maaselti ülesandeks on korraldada pidusid. Muidugi leidub üksikuid organisatioone, kus asja tõsisemalt võetakse ning oma liigetele ka teistsugust „vaimutoitu“ kursuste, kõnede, õpiringide jne näol pakutakse, kuid need seltsid on vähemuses.

Kuid tehtagu pidusid. Ega's selle vastu midagi või olla. Inimene vajab igalpool meelelahutust. Pealegi kui peo kava ka midagi

*) Peame oma kohuseks siinkohal märkida, et maa haritlaskonnast õpetajaskond on siiski suhteliselt palju suuremal määral võtnud osa kultuuritööst oma tegevuspiirkonnas, kui näit. teised maal asuvad haritlased. Algkooli õpetaja on siiski kaasajalgi keskseks kujuks maa vabaharidustöös, kuigi ju ka nende hulgas passiivseid leidub. Suuremat huvi oma tegevuspiirkonnas toimuva kultuuritöö vastu peaks aga küll nõutama ka akadeemilise haridusega intelligentilt, kelle arv maalgi üha suureneb, kuid kelle osatähtsus vabaharidustöös maal võrdub peagu nullile. Toimetus.

rahva maitse ja tundeelu arendamiseks pakub. Aga siin ilmneb jällegi üks suur puudus. Nimelt need lugematud organisatsioonid rivaliseerivad omavahel. Sageli on ühe valla seltside vahekorrad üliteravaks kujunenud. N. valla haridusselts kavatses Võidupühal suuremat rahvapidu toime panna; sama valla põlumeeste selts saab sellest kuulda ning otsustab kah samal päeval pidu korraldada ning spordiringi leiab vajaliku olevat pidu toimepanemisega Võidupühal oma olemasolemist õigustada. Ja nii lähebki vallas Võidupühal suur pidude tegemine lahti. Loomulik, et publikut igale poole ei jatku ning seltsid oma pidude korraldamisega sisse kukuvad ja majanduslikke kahjusid kannatavad.

Aga ega siis majandulikud kahjud üksi. Ka peo kavade tase kannatab selle all. Vallas ei leidu nii palju tegelasi, et nad suudaksid rahulikult kanda kolme laulukoori ja näitegruppi. Ühe nad ehk annaksid välja. Nüüd aga need paremad jõud on killustatud mitme organisatsiooni vahel ja sellepärast on tulemused nigelad. Õieti pole ju võistluse vastu midagi öelda, kuid see võistlus peab terve ja aus olema — niisugune huupi vägikaika vedamine tuleb maa seltsidele vastuvaidlematult kahjuks. Ja enne kui see ebaterve rivaliseerimine maa seltside vahel kõrvaldatud pole, ei saa nende tööst kuigi palju head loota.

Kuid pöörakem nüüd tähelepanu maa pidule. Mida pakub üks niisugune ettevõtte külatajaile? Peo algus on välja kuulutatud kell 7. Kui sellel ajal saali astud, siis valitseb siin tühjus. Vaid siin-seal pingi otsal konutab mõni üksik inimkogu. Seda ägedam on sudimine piletimüügi ruumis. Suvisel ajal näed seltsimaja ümbruses pikutamas rahvast, osalt juba paraja „auru“ all. Heal juhtumil pool tundi pärast väljakuulutatud peo algust antakse esimene kell. Seda vilunud pidulikäija ignoreerib. Alles teise märguande järele hakatakse piduruumi kogunema. Tunnilise hilinemisega algab kava. Lauldakse, loetakse „ilulugemisi“, võibolla on mõni soolo ning järgneb näitemäng. Muidugi numbrite vaheajad venivad pikale ja nii on kava kestnud oma neli-viis tundi. Rahvas ootab aga õhtu lõppu — ja lõokumbrit — tantsu. Selletõttu kava lõpuosa talutakse juba ilmse kannatamatusega. Ei osu-

tata ettekandele enam vajalist tähelepanu ja kogu asi jätab ebarahuldava mulje.

Kõrvaltvaataja ütleb muidugi, et korraldus ja korraldajad on süüdi. Kuid ometi pole see nii, sest nende töö on vägagi raske ning närvesööv. Harilikult maapidu korraldus lasub ühe ainsa inimese õlgadel. Enamatel juhtumitel on see näitejuht. Koorijuhi (kui see ühtlasi ka näitejuht pole) ülesanded on pidu ajal kergemad. Lauljad kogunevad lavale kokku, pole siin ju mingit ettevalmistust tarvis, koorijuht astub kohale, eesriie kerkib ning läheb laulaks. Näitejuht harilikult aga peab hoolitsema terve kava eest. Ta peab vaatama, et solistid ja ilulugejad järjekorras lavale läheksid; pärast nende esinemist peab ta dekoratsioonide ülesseadmist ja rekvisiitide kohale muretsemist juhtima; edasi tuleb tal vaadata, et näitlejad kohal oleksid ja end õigel ajal grimeeriks. Ning mängu ajal peab ta harilikult ise mängima ja lava taga viibides näitlejate sissesaatmist ning eesriide kinnitõmbamist korraldama. Sageli teeb ta 5—6 inimese töö. Kui siis kõik nii libedasti ei lähe nagu peaks, siis pole suurt imestada.

Näitejuht on maapidu tähtsam tegelane. Tema on rudimentaarne jäänus ärkamisaegsest maategelasest-faktootumist. Sellepärast peab ta olema õige suurte võimetega inimene. Peale korraldaja- ja organisaatoriande peab ta ka oma erialal, näitejuhtimise tööl asjatundja olema. Sest, ega's see pidu korraldamine üksi pole. Juba näidendi kätteõpetamise alal tuleb tal raskustega võidelda, millistest kutselised juhid undki pole näinud. Heal juhul teatab talle juhatus (kui ta ise juhuslikult juhatusesse liige pole), et kuu aja pärast kavatakse pidu korraldada — otsigu sobiv näidend ja koostagu pidu kava. Näitejuht hangib näidendi — missugune töö iseendast ka põrmugi lihtne pole, sest panna on nii palju, kirjastused reklaamivad ju kõige viletsama soperdise lõöknumbriks — ning asub osade jagamisele. Siin tekib sageli vägagi keerulisi olukordi. Ei juhtu osa näitlejale meelt mööda, siis vabandatakse end ajapuudusega. Juhtub isegi niisuguseid siiraid inimesi, kes näitejuhile otse ära ütlevad, et vaata armas hing, mina mängin ainult krahvinnade ja suurtsugu naiste osasid.

Küsitakse ka, et kes on mu vastumängija?

Ah see! Ei, siis ma küll ei mängi! Las seda osa mängib Kuku Juku, siis ma ehk vaatan. Tihti tuleb näitejuhil oma isiklikud võluvused mängu panna, et osalisi võita Teinekord peab ta oma primadonnaga isegi väikse kuramaaši arranšeerima. Kui siis lõpmatute klanimiste ja diplomaatiliste keerdkäikudega on osad õnnelikult välja jagatud, algab töö. Aga ega julge või olla, et nüüd laevuke õnnelikult on randa jõudnud. Töö kestel võib tekkida väikesi arusaamatusi ja siis ühel ilusal päeval saab näitejuht mõnelt osaliselt raamatu tagasi kindla otsusega, et mina ei mängi! Nüüd algab tants otsast peale. Ja nii keeb see nõiakatel kuni piduni. Ning siiski pole veel kõik karid välditud. Näitejuhti võib tabada pidu ajal üllatus, et mõni näitlejaist on liig palju napsu võtnud ja pole üldse võimeline mängima. Tihti ei aita külm vesi ega äädikas ja tuleb näitejuhil tahes-tahtmata mõni süütu piduline kinni haarata ja lavale hädaabitöölisena asetäitjaks saata — et aga näidend kuidagi ära saaks mängitud, sest muidu rahvas nõuab piletiraha tagasi.

Mäletan oma praksisest juhtumi. Hariduselts, kus tegutsesin näitejuhina, otsustas naabrivallas pidu korraldada. Naabrivalla tegelased ei näinud seda asja heameelega ja otsustasid meie pidu nurja ajada. Selleks valisid nad üpris kavala tee. Sõitsime pidupäeval kohale ja kõik näis korras olevat. Mingisugust vastu-propagandat rahva hulgas tehtud ei oldud. Kuulutused seisid ilusasti tulpadel, rahvas kogunes ning tuju oli kena. Minu näitlejate hulgas leidis paar härrat, kellel kaunis ilmne kalduvus napsuvõtmisele. Järsku enne pidu

algust märkan, et üks napsuarmastaja näitleja kadunud. Hakkasime teda otsima ja leidsime ta purujoobnult naabertalus, kus ta kohapealsete seltsitegelastega „mõtteid“ oli vahetanud. Toibutamise katsed luhtusid, kuid mul õnnestus üht linnast kohalesõitnud tuttavat teda asendama saada. Vahepeal oli aga juba minu teine „nõrkustega“ näitleja tugeva auru alla pandud. Häda sunnil tuligi see näitleja niisugusena lavale lasta. Tagajärgi võib juba igaüks ise arvata!

Niisuguseid juhtumisi tuleb maal sagedasti ette. Sellepärast meie ei tohiks näitejuhtide süüdistamisel just väga agarad olla. Kõigepealt maaseelid peaksid näitejuhi faktootumi kohustest vabastama. Peagu igas seltsis valitakse pidutoimkonnad — need aga tavaliselt midagi ei tee. Aeg oleks neid pidude korraldamisel ka tööle rakendada nii, et näitejuht end vaid oma alale pühendada võiks. Samuti peaksid maategelased ka ise endi distsipliinitunnet kasvatama. Eriti näitlejad peaksid omama vastutustunde, et kui sa kord endale ühe kohustuse oled võtnud, siis vii see ka korrektlt läbi. Meie võime küll näitejuhtidele igasuguseid kursusi korraldada, nii et nad oma ala hästi tunnevad, kuid kui tegelaskonnas puudub distsipliin, siis ei saa ka kõige paremate teadmistega näitejuht midagi ära teha. Samuti tuleb maategelastele soovitada rohkem üksmeelt vähemalt ühegi valla piirides. Ent üksmeelt ei looda hoogtöö kõnede ega kursustega, seda peab rahvale sisse kasvatama. Ja siin on maa intelligentsil lai tööväli. Aeg oleks asja üle pisut tõsisemalt järele mõelda!

Äsja ilmunud:

Kõrboja peremees

Ä. Särevi dramatisering Ä. H. Tammsaare romaani järele 3 vaatuses.

Epp Pillarpardi Punjaba potitehas

Peet Vallaku dramatisering samanimelise novelli järele 3 vaatuses.

Võidupühaks on sobivaim H e i n o A n t o näidend 3 vaatuses :

Võõra võimu all

Tegevus käsitab saksa okupatsiooni aega.

Eesti Haridusliku teatrivarvete ladu

Tallinn, Uus 2-2. Tel. 452-02

Väikelava tulevikuperspektiive.

P. Puusepp, maanäitejuht.

Väikelava on olnud ja on praegugi väga mitmekesiste isandate teenistuses. Üks näeb temas tuluallikat, mille abil saab teostada oma sihte, teine vaid hääid ettekäändet tubli simmani korraldamiseks, kolmas teeb tegemist temaga moe pärast, neljas... jah nõnda võiks loendada veel mitu rida ning lõpupoole vast leiaksime ka liigi isandaid, kes on mures tema enese pärast.

Peab inimestama seda sitkust ja elujõudu, seda maamehelikku visadust, mis kõige pääle vaatamata on võimaldanud väikelavale püsi ja isegi arengu. Jah, arengu isegi sinnamaale, kus tuleb asuda teadlikult tähiste püstitamisele edaspidiseks teeks.

Oleme kibestunud pidanud seni nentima toetuse vähesust, isegi maksustamist, rääkimata sellest, kui palju väikelava on pidanud andma pea igale seltskondlikule algatusele kaasavara ja lisatulu. Sel ajal on aga ka oma hää külg. Ei ole nüüd kellelgi mingit õigust, ei moraalselt ega juriidiliselt, tulla korraldusi tegema. Väikelava on oma tuleviku määramisel ise oma peremees.

Peremehe õigused peaks küll kord väikelava oma majas kehtima panema, võõrad isandad välja rookima ja ise küsima: kuhu me siis õieti püüame?

Meie kutseline teater on arenenud asjaarmastajast. Kas vahest iga väikelava tee kord selles Mekas ei lõpe?

Päris kainelt ja isegi majanduslikult kalkuleerides, arvestamata toetusi, võiks väita: võimatu see tee ei ole. Näeme ju kutselisi teatreid omi rändtruppe aina suurendamas ja rännakuid süvendamas. Ei tarvitse olla prohvet, kui ette kuulutada, et meil lähemal ajal tekib rändteater puhtal kujul ja tasub end majanduslikult üsna rahuldavalt. Pind igatahes on olemas — vaja vaid tublit algatajat.

Kui nõnda, kas ei tuleks siis juba varakult hakata pinda kohendama sellisele üritusele? Kui siht selge, siis käed külge! Oma paremused ju ajal ei puudu. Ettekannete tase kahtlemata tõuseks, mitte üksi lavaliselt, vaid ka sisult. Kas leiduks siis üldse enam „kirjamehi“, kes vägeva „maarahva kaubaga“ tuleks

turgu „rikastama“, kui on teada, et tarvitajakonda pole kuigi ohtrasti. Muidugi, me ei saaks maale esmajärgulist suurteatrit, tehnilistel põhjustel juba mitte, kuid ometi näitetruppi, kelle lavalised võimed nii juhtide, kui näitlejate osas võiksid olla keskmisel tasemel. Kas ei oleks sel viisil teater maale toodud?

Ometi tuleks väikelava tegelasil, kes ühtlasi ka maa kultuurikandjad ja levitajad, sellist kutseteatrit pidada oma vaenlaseks. Meie Mekaks ei tohiks ta eriti mitte saada, nagu seda vahest mõnelt poolt kuulduv soovitavaks peetavat. Kutseline rändteater võiks küll olla väikelava inimeste ergutajaks, teenäitajaks, kuid ta ei tohiks kunagi asendada asjaarmastajate truppi.

Mõteldagu ainult, kui suure väärtusega on juba näidendi õppimine ise. Vähesed koolid ja õpingid töötavad läbi kirjandusliku teose nii põhjalikult, kui seda tehakse näidendi õppimisel. Ei ole küll statistikat selle kohta, mis sugust kirjanikku ja kelle tüüpe meil kõige laialdasemalt tuntakse, kuid mõninga kogemuse põhjal julgeksin väita, et need on Kitzberg ja tema Tiina ning Mogri Märt ja ka Raudsepp oma Jooramiga.

Jah, ainult see kõik juba õigustab asjaarmastajate teatri olemasolu. Kuid lisatagu siia juure veel sobiv ja kultuuriline ajaviitevahend külanoortele, algatusvõimet kasvatav tegur jne.

Kuid kõigile nendele lisaks tahaks viidata veel ühele, minu arvates kõige olulisemale momendile.

Nimelt — kas ei kaota kogu meie näitekunst ja teater oma tugevat loomulikku alust, kui kaob asjaarmastajate lava? Veel enam — kas ei vaesestu meie praegu spontaanselt purskava kunsti ürgallika võrra? Paljudest meil on veel rahvakunste? Rahvalaulu otsime hallist minevikust. Kus on meie tänapäeva kindakirjad, mõõbliilustused, rõivavarvid? Ja luule ja maalikunst — kas ei kurdeta suure kuristiku pärast, mis neid lahutab elavast rahvast? Kui meil veel praegu leelutatakse rahvalaule, kui meie luule oleks kasvanud välja sellest loomulikust pesast, ei tea kas siis tarvitseks kurta luuletuskogude tolmumise pärast riulitel; kui

veel tänapäev kaunistataks rangipuid ja pulmakanne, ei tea kas siis ka üle kunstinäituse läve nii vähe inimesi astuks?

Kuid iga kunst peab suutma kaasas käia ka ajanõuetega. Kas väikelava. Kas ta seda praegu suudab?

Pea iga sulane-tüdruk, rääkimata perepöjast-tütrest on mingil teel saanud ettekujutuse õigest lavakunstist ja oskab üsna hästi hinnata oma küla trupi võimeid. Sellep. ka paljud väikelavad põevad praegu tõsist kriisi. Nõrga tükiga ära enam lavale tule, ent hääd asja pole kerge anda. Publik aga nõuab palju rohkem, kui trupp hästi ettevalmistatud tükke anda suudab. Vähegi rahuldavaks ettevalmistuseks kuulub külaoludes keskmiselt 2—3 kuud, raskema asja puhul veelgi rohkem. Ikka ja jälle tuleb kiusatus minna lavale poolvalmilt, pealegi, kui on tasuda mõni tähtajaline maks või kipub protesti minema rahvamaja ehituslaenu veksel. Küigi kuidagi saaks korraldada rahaküsimusi, siis ometi jääb ja on vägagi õigustatud publiku nõue vähemalt ühe hää tüki järele kuus. Kui siia juure veel arvata erakorralised etendused pühade, vabanduspäeva, näituste, bazaaride jne. puhul, siis peaks suudetama anda vähemalt 15—18 näidendit aasta kohta. See oleks ainult publiku nõuete kõigehädapärasem rahuldamine. Teatrihuvi kasvatamisest ja propageerimisest ei saa selle arvu juures veel juttugi olla. Vähemalt kord nädalas rahvamajas käia peaks olema võimalik ka maainimesel, nagu linnas see on kujunenud traditsiooniks üsna keskmiseski seltskonnas. *)

Näitetrupp aga suudab õppida 4—6 tükki aasta kohta, millest võib hääll juhul korraldada 8—10 pidu. Nii siis väga suur puudujääk.

Ei saa seda puudujääki kõrvaldada näitetrupi tegevuse kiirendamisega. Peab paratamatult jääma rahuldamata üha kasvav huvi. Endamõistetavalt ei tohi turule tulla ka valmimata viljaga.

Selle probleemi otstarbekohane lahendamine on väikelava lähemate aastate ülesanne. Siin on tehtud mõningaidki katseid. On muretsetud kino- või raadioaparaat ning püütud teisi aseaineid soetada. See aga pole õnnestunud ega õnnestugi. Aseaine jääb igal ajal

ikkagi ainult hädaja tarbeks. Ka simmanid 19. sajandi mustrid järele on oma tõmbavuse kaotanud ega saa tänapäeval enam neid elustada, nagu ei saa ajalugu olevikuks muuta ühelgi alal.

Siinkohal tahaksin esitada ühe ettepaneku, mida Läänemaal paari aasta eest püüti teostada ja hiljem kuuldavasti mujalgi on katsetatud. See on nimelt näidendite vahetamine. 5—10 näitetruppi lepivad hooaja alul kokku, missugused tükid keegi ära õpib ja kannavad need ette kordamööda leppeosaliste saalides. Kui igaüks on näit. suutnud ette valmistada 3—4 näidendit, siis on võimalik ühes piirkonnas korraldada 20—40 näidendiohtut aastas. Kui veel juure arvata rändtruppide külaskäiguetendused, siis juba jõuaksime varsti välja peaaegu rahuldavasse olukorda. *)

Siin on aga alguses ära võita tunduvaid raskusi. Esmalt — truppide liiklemise küsimus. Esimeses vaimustuses võidakse ju hobustega, ratastega ja isegi jala käia, ent pärastpoole ei ole see enam jõukohane. Pealegi ei ole soovitatav vahetus liig lähestikku asuvate seltside vahel. Maapublik käib üsna kaugel — eriti suvel. Vähemalt parkümmend km peaks olema vahetatavate truppide vahet. Kui säärase vahemaadega kümnekond püsivalt teotsevat truppi vahetuseks koondada, siis saame peaaegu poolesaja km pikkuse raadiusega maaala. Selles ulatuses aga liiklemine hobustega või jalgratastel pole enam võimalik. Ka omnibuse ja raudtee abi ei saa siin kuigi palju kasutada, kuna kõik rahvamajad ei asu nende liinide läheduses ega sobi alati ka sõiduplaan. Nii tuleks asuda liiklemisabinõude soetamisele oma jõul. See aga teeb paratamatuks mingi keskuse. Ka muil põhjusil on paratamatu säärase ürituse korraldamiseks mingi keskus.

Oleme seega juba jõudnud pisiküsimusteni, mille lahendamine on nii või teisiti võimalik. See aga ei kuulu käesoleva kirjutise raamidesse.

Tahtsin ainult ühe võimaluse peale tähelepanu juhtida ja kui probleem ise ning käesolev ettepanek peaksid leidma laiemat tähelepanu, siis tuleks asi võtta kaalumisele laiemal alusel ning üksikasjalisele sõelumisele ka koosolekutel või kongressidel.

*) Autori nõue, et igas rahvamaja piirkonnas korraldataks igal nädalal üks pidu või teatrietendus, tundub meie oludes ebakohasena. Kogemused näitavad, et kohtades, kus pidude arv on liiga suur, väheneb keskmine osavõtjate arv ja peod ei tasu endid majanduslikult. (Vt. „Arenge“ nr. 6 — 1936, lk. 177.) Toimetus.

Meie sõpru.

E. Oja.

I. „Estonia“ näitejuht Ants Lauter.

Kuidas ka näitejuht võib olla tööga koormatud, selgus mulle siis, kui püüdsin pääseda hr. A. Lauteri jutule. Üks toiming kihutab teist taga. Pühapäeval, kui peaaegu kõik linnarahvas oli põgenenud linna tulistelt kividelt maa rohelusse, õnnestus mul tabada intervjueeritavat „Estonia“ teatris oma töökabinetiis askeldamas.

Töökabineti laud ähvardab kokku variseda raamatute rohkuse all: see on kirjandus näitekunsti kohta, ent puha võõrkeelne.

— *Eesti näitekunst on oma kirjanduse poolest väeslapse osas, seda ei olegi, tähendab hr. Lauter.*

Avatud soome sõnastik ja soomekeelsete kirjade hunnik, mille korraldamisega hr. Lauter parajasti tegevuses oli, tõendab, et meie Eesti-Soome silla ehitusmeistrite pere on rikastunud ühe energilise tegelase võrra.

— *Palun kohe avaldada oma südamesoovid, sest 15 min. pärast pean olema koosolekul, tähendab hr. Lauter sigaretti pakkudes.*

— Teie sõnavõttudest, hr. Lauter, osutub, et olete meie maalavadega kontaktis ja Teie lahkest kaasabist ja soojast suhtumisest maanäitejuhtide muredesse järeldame, et Teil ei puudu tõsine huvi maateatri vastu. Kuidas on saanud maalavade küsimused Teile nii südamelähedasteks?

Hetkelise mälestustes viibimise järele algab hr. Lauter.

— *Et ma praegu teatriinimene olen, selles on „süüdi“ just maanäitelava. Tegin omad esimesed näitleja sammud maalaval, kus nabiti mind otse „Estooniasse“. Teenisin Tallinnas kantseleiametnikuna ja armastasin käia vabal ajal Saue näitemängu tegemas, kus mu vend oli vallasekretäriks, kes oli suur teatrisõber ja oma „riigi“ näite-*

mängu-asjanduse juht, ja kes viimasele asjale kulutas rohkem aega kui sellele, mis eest ta palka sai. Neil oli juba tol ajal päris korralik näitetrupp. Näidend, mis mind „Estooniasse“ tõi, oli „Püve talus“. Muuseum: proove tegime selle näidendiga juba tol ajal 7—8, ning mäng oli nii hästi käes, et otsustasime ette võtta väikese ringreisi lähemas ümbruses.

Külastasime esimesena Kapa-Kohilat. Tol ajal suvitas sääli hr. Alterman, keda külastama oli sõitnud ka hr. Jungholz. Need suured saksad olid ka etenud vaatama tulnud. Pärast mängu oli avaldanud hr. Jungholz soovi mu vennale, kellega ta hää sõber oli, et viimane tutvustaks mind temale, tal olevat minuga kurjad plaanid. Samal suvel (1913 a.) tehtigi mulle ettepanek „Estooniasse“ astumiseks. See tuli nagu väiksel selgest taevast.

Ka nüüd pole ma võõraks jäänud maalavadele, vaid olen jälginud teie püü-

deid, algatusi ja ka lavastusi. Olen püüdnud vähemalt kord iga paari aasta järele jälgida üht maalavastust, et võrdlusjooni tõmmata varemate muljetega.

Olen töötanud kaasa võimalust mööda teie murede lahendamisel (E. Haridusliidu teatritoimkonnas) ja olen häässe kontakti sattunud maa näitejuhtidega just kursuste kaudu. Mul on häämeel, et ma olen leidnud nende hulgas mehi, kes oma südameesjaks on seadnud maateatri taseme tõstmise.

— Millised muljed on Teil maalavastustest?

Naeratades jätkab hr. Lauter:

— Sellele otseselt vastata on raske. Tase on väga mitmekesine: leidub väga hääd ja ka väga halba mängu.

Tuleb praegu meele üks kaunis keskmine vabaõhu-lavastus Valgamaal. Sinna on tagasi üle kümne aasta. Mängiti vist „Vaeslapse jaaniöö“, mille mulje rikkusid ära just pisiasjad ja lohakus. Näiteks üks tegelane pidi esinema vurrudes. Teises vaatuses oli aga sama mees unustanud oma vurrud ettepanemata. Mängu hoogpunkt il märkab tegelane seda siis, kui peab vurrusid keerutama, ja tormab lavalt ära neid otsima. Vurrusid aga nii kergesti ei leita. Teised tegelased ootavad kohmetuses ja lõpuks pistavad ka lavalt minema vurrulahile. Tahan öelda, et selliste väikeste viperuste all on meie maalavad palju kannatanud.

Virumaal ühes kohas on viimastel aastatel väga moodi läinud operett. Ehkki nendel ettekannetel just väga viga pole olnud, siiski peab ütleva: operett maalavadel ei sobi, sest operett nõuab palju välist külge, lavalist hiilgust, mida aga maalavad ei suuda anda ka kõige parema tahtmise juures.

Laulumängud on need, mis peavad asendama opereti.

Üldmulje on aga selline, et meie maalavad on teinud viimase 4—5 a. jooksul hiigla hüppe ja arenemise. Olen kindel, et lähemas tulevikus võime

oma maateatri oma naabritele eeskujuks seada. Praegu räägivad küll soome näitlejad oma maateatrist õige kiitvalt; kuipalju nad aga meist ees või taga on, seda ma ei tea, sest pole võimalust olnud sellega tutvuda.

Asun seisukohale, et tuleb esijoones tõsist tähelpanu pöörata just näitejuhtide väljajõppele. Kuidas seda teha hästi otstarbekohaselt, on küsimus, mis nõuab põhjalikku kaalumist.

Üheks puuduseks on ka see, et maanäitejuhtidel puudub vastav kirjandus. Kord oli Haridusliidul kavatsus välja anda maanäitejuhtide käsiraamatut. Kui kaugel see asi on, seda ma ei tea, kuid sellest on tükk aega juba mööda. Seda algatust ei võiks maha matta.

Ka ei tohiks puududa maateatril arvustus. Võibolla oleks kõige sobivam näitetrupis õpiringiline arvustusvorm. Arvustus kasvatab ka näitlejate enesekriitikat. Kasulik on igal juhtumil õiglane arvustus kui lihtsalt kiitmine.

Kursused ja näitejuhtide päev on jätnud hää mulje maa näitejuhtidest, ja loodan kindlasti, et suudate üles ehitada selliselt maateatri, nagu olete seadnud sihtjooned.

Ka olen nõus selles suures töös kaasaaitama niipalju, kui mu kasin aeg seda võimaldab. Selleks teile jõudu ja õnne!

Intervjuu lõppedes osutus kohutav õnnetus: 15 min. asemel oli kulunud 100 min., ja koosolek, kuhu hr. Lauter pidi minema, oli juba ammu lõppenud.

(Järgneb).

Kevadistel ja suvistel pidudel, eriti aga rahvuslike tähtpäevade puhul, on sobivaim lavastada äsja ilmunud

Maarda Lepp-Utuste

Kosjamäng

rahvuskommete näidend muusika ja lauluga. Muistsete kosjakommete tutvustamine näidendi vormis.

Eesti Haridusliidu teatritarvete ladu
Tallinn, Uus 2—2. Tel. 452-02.

Amatöörteatrite repertuaari ümber.

K. Korsen.

Eesti viimasaja kirjandusliku loomingu arengut jälgides on olnud tihti näha arvustuste tulipunkti suunamist ühelt loomingliigilt teisele. Vast enam kui kümnekond aastat tagasi avastati eesti luule võimas ülestõus, kirjutati sellest palju, arendati mitmekülgset vaatlust sel alal küll konsoneerides küll resoneerides. Ja küllap siis oligi palju, millest võis arvustaja inspireeruda innukaks kohtumõistmiseks. Luule — erksamaid loomingliike — domineeris kunstivaatlejate helekiireliste helgiheitjate valgusvihus sellepärast, et meie luuleloomingu tõesti kerkis üles innukana, sädelevana ja südikana vähe hoolides sellestki, et see hoogsus võis häirida paljude meeli.

Nii oli kord meie luulega. Järgnevad aastad töid uue huviobjekti — suurromaani. Romaanivõistlused, koos hästiorganiseeritud reklaamvõtetega, mingi kirjanduslik staadionipalavik, kirjanduslike meistermeeste hoogtöö mahukas produktsioon romaanyormis — kõik see varjutas luule lopsakaid õisi ja muid kirjanduslikke väärtaimi.

Kui lugeda kõrvalossa jäävaks tänapäeval ilmunud ja ilmuvate ajalooliste romaanide kallal toimuv vaagimine, siis näib olevat heidetud ägedamasse puhastustulle sedapuhku meie näitekirjandus.

Ei ole kindlasti kunagi varem meie kirjandusloos olnud aega, mil suulistes või trükitud väljendustes sõna näitekirjandus nii korduvalt oleks olnud vaja esile tuua kui praegu. Varem on tarvitsetud ütelda ainult näitekirjandusse kuuluvad teosed, ja kõigile on olnud selge — ahaa, paar katsetust, paar asja on tehtud lisaks. Näitekirjandus selle sõna kvantitatiivses mõttes, see koosnes vaid sõrmil loetavaist teoseist. Nende teoste all mõisteti peamiselt seda kirjavara, mis meie kutseteatrid olid populariseerinud, muidki kirjandusliku loomingu vormi teoseid ilmutanud kirjastused turule saatnud, vaateaknail publikule esitatud, kirjandusesõbra lauale ja riulile pääsnud, avalikkudesse raamatukogudesse ostenud ja kooli kirjanduseõpetuses käsitlelusele võetud. Sõnaga raamat, mis ehk rohkem

teenis muid ülesandeid, kui olla vaid tekstimaterjaliks lavastaja ja näitleja kätes. Kõik muu, kuigi ta kujutas eneses trükitoodet, ent polnud läinud endale eelpool nimetatud teede kaudu eluõigust otsima, ei tulnud arvustuses peaaegu kõne allagi.

Nüüd on lood teisiti. Nüüd meie näitekirjandusel pole enam otsa ega äärt. Meie näitekirjandus on juba nii laialdane, et üksikasjalisemalt enam keegi arvustada ei oska ega tahagi. Kui just leidub mõni sangar, kes võtab ette selle julge teo, siis märkab ta varsti, et selle mõtlematu sammuga ta on astunud vesivõsudest läbipõimitud padrikusse, kus see metsik tihnik ta näo varsti nii hellaks on peksnud, et peab seda metsikut võserikku hakkama maha räsima või kirudes lagedale jooksuma, kus silm kultiveeritud väljavaadetest rõõmu võib tunda...

*

Millest võiks olla tingitud säärane kohutav mandumine?

Peamine põhjus on küll see, et meistrimad mehed on nüüd enamikus jätnud näitekirjandusliku peentöö kui väga raske ja vähetasuva kirjanduslike sellide ja õpipoiste teha. Ise need meistrid on valinud endale kergema —

Maateatri Näitejuhtide Ühingu juhatus.

Istuvad vasakult paremale: A. Mikiver (Loksa), E. Oja (Maardu). — esimees; Ev. Vender (Tallinn), J. Talpsepp (Ohekatku); seisavad: R. Kärusoo (Pahkla), A. Ahermaa (Tamsalu).

kirjutavad peamiselt memuaare. Sest milleks nii väga pingutada, kui kuulsust on küllalt ja leiba saab teistigi.

Või on see alati nii? Vanemad on ikka targemad ja kavalamad. Ega raskegi töö jää sellepärast tegemata. Ja see töö tehaksegi. Noortel on vaid seal juures oma tarkus: meie laiem teatripublik on veel kaugel sellest, et taibata ja hinnata Shakespeare'i, Shaw' või mõne teise kõrgekunstilise näitekirjaniku väärtusi. Sellele lisaks: annab kahelda, kas need ajad tulevadki niipea, ning seegi on probleem, et miks vanade väärtuste jumaldamine peaks just olema see õige tulevikumuusika.

Meie noorem näitekirjanike generatsioon kindlasti mõtleb: miks näitekirjanduses ei peaks olema lubatud toota tarbe- või rakenduskunstilist? Kujurid võivad, maalijad võivad — ajakirjanikest kõnelemata — ja meie ei tohi! Ja nad võivadki, sest tarvet on, ning mis sest, et kurjustamist on „vakamaa viisi“ sest nii-kui-nii kõik, mis jäädvustatakse paberile trükimustaga ilma praktilisust teenimata, ei ole siiski kõrge kunsti teenistuses, nagu näit. ei ole seda tavaline ajaleheromaan ja -veste ega tantsuõlaager või rahvalik laulukogumik. Ja neid on arvustaja siiski ammugi rahule jätnud!

Võtame kätte ükskõik millise maa näitekirjanduse kataloogid, siis näeme, et sealgi on pääsnud trükki (ja muidugi ka lavale) määratu protsent niisugust, mille kõrgeklassilist väärtust ei ole kinnitanud arvustajad oma pitsatilööbiga, vaid mis tavaliselt kirjandusearvustajat vihastab nagu härja punane rätk.

*

Peab siiski ütlema, et meie praegune algupärane näitekirjandus pole sel määral meie rahva vaimset taset lagastanud nagu seda tihti kardetakse ja kurdetakse. Pigem on teinud seda mõned muud kah-kultuurilised komponendid. Kuigi meie praegune näitekirjandus suurprotsendiliselt on veel kehv ja kirvelaastuline, siiski seda, et see oleks lausa „kollane“, ei saa mitte ette heita.

Amatöörteater ei saa võtta oma repertuaari aiva kõrgemõdulisi teoseid. On nii palju kaastegureid, mis seda ei võimalda.

Maateatri arengust kõrvalseisjaile võib näida üllatav meil ilmunud ja ilmuv näidendite hulk. Aga neid ei antaks sel määral, kui mitte tarvet ei oleks. Maateater vajab — ja vajab valikukski. Pangu mõni maateatri juhtki pahaks: milleks just meile see vabritseerimine! — aga siiski see on nii. Ei saa salata: mitte pakkumise vaid nõudmise vähendamine reguleeriks olukordi. Kui aga talitada überpöörduvalt, siis tekkib veelgi primitiivsem omatööstus, sest teater ei ela tekstilise materjalita.

Meie kirjandusearvustajad tihti unustavad, et näitemänge ei kirjutata lugemiseks. Lavavormis kirjutatud teos võib ilmutada oma tõelisi väärtusi alles laval, mitte tavalise lugeja ega alati ka kirjandusteadlase silmis.

Üks komponent maateatrist, repertuaar, on võetud meie ajakirjanduses väga intensiivselt vaagimisele. Aga miks, kui olla järjekindel, ei arvustata siis samal määral amatöörteatrite mängu, lavastust, näitlejaid jne. Imelik, et tekstimaterjal olgu esmajärguline, aga kõige muude kaastegurite suhtes ei olda nii taunivalt nõudlik. See oleks poolik parandus, kui ainult näitekirjanduses tahetakse seista kutseteatritega ühisel tasemel.

Näidendi menu ja kunstilist väärtust ei mõõda alati küllalt teatrilavastuski, ja peamiselt seepärast, et teatri võimed, tegurid ja suunited võivad olla väga mitmesugused.

Ühegi muu kirjandusliigi üle ei teosta laiem mass sel määral kõigile nähtavat kohtumõistmist kui just näitekirjanduse üle. Publik aplodeerib, elab kaasa, suhtub tuimusega — ning selle massi enamus on siin pea sama, mis kõikki. Õelgu kirjanduslik professor mis tahab, tulgu kaasa või esinegu eriarvamusega, — rahvas läheb siin ikkagi oma rada.

Publik on see, kes määrab näidendile lõpliku elutee: kas halli unarusse või — mõnele üksikule — säravasse võidukäiku.

Eesti publik on olnud oma laval esitatud algupärase näitekirjanduse vastu kodusel soe ja viisakas. Ja pole põhjust seda poolehoiuvõitu ainuüksi lavastajate ning näitlejate teeneks lugeda.

Põgusaid mõtteid maateatrist ja pidude-kultuurist.

Karl Laane.

Pidude korraldamine ja näitelavaline tegevus kui olulisem osa selles on olnud üheks peamiseks avalduseks meie seltskondlikus vabas tegevuses üldse, isegi sel määral, et kõneldes vabaharidustööst, on selle all tihti mõeldud (ja mõeldakse) eeskätt pidude korraldamist. On ju vastuvaieldamatu, et pidud, eeskätt eeskavaga pidud, selle kõrval, et pakuda rahvale meeleolusid loovat ajaviidet, võivad edukalt teenida ka tuumakamaid kultuuri sihte, seda enam, et siitkaudu liikuma pandud mõtted, tööeksperimentid jne. saavad laiematele hulkadele tuttavaks ja vastuvõetavaks näitlikkuse teel ja nende mõjule pääsmine tunde kaasabil ja kaudu võib olla isegi sügavam, kui teinekord otse- sed, intellekti arendavad vabaharidustöö avaldused laiemate hulkade suhtes saavadki olla; ka saavad pidud anda rohkem kultuurilisi harjumusi selteel, kui pidudel kujuneb nõuetavaks korralik ja viisakas käitumine ja mitmesugused kõrtsikultuurilised nähted, nagu joojate olek ja sellest tingitud kahlused, lärmitemised-kuraasitamised ja rõvetsemised on taunitavad ja ei riku seega pidude üldist muljet.

Muidugi võivad pidud olla nimet. suhteis hinnatavaiks avaldusiks vaid siis, kui on suudetud pühendada küllaldast tähelepanu nende eeskavalise osa valikule, ettevalmistusele ja pidude korra sihi- ja järjekindlale teostamisele. Mis puutub aga neisse küsimusis, siis ei saa ette heita, nagu poleks ses sihis kuigi palju tehtud, kuid tihti peab siiski mõnna, et on unustatud lihtsaimaid ja pisivõimalusi selleks, et pidude kultuurilist mõju viia maksimaalselt maksvusele. Kindlasti on ses sihis veel teha hulki tööd.

Kui meil viimasel ajal on jälle hoogsamalt hakatud pühendama tähelepanu maateatri küsimusele, siis ei tuleks näha selles püüet — anda näitelavalisele tegevusele ja pidudele seltskondlikus tegevuses senisest veelgi suuremat osa, ja seda teiste vabaharidustöö avalduste ja püüete arvel (on ju ikka nii, et

aktiivsemad tegelased kohtadel peavad pühendama end pea kõigiks seltsk. avaldusiks); kui piltlikult öelda, siis — mitte selleks, et anda sellele alale senisest veel suuremat pinda ja ruumi, vaid et seda muuta tõhusamaks, nii sügavuselt kui kõrguselt, selleks, et pidusid üldse muuta tagajärjekamaks ka vabaharidustöö sisulises mõttes. Sellest ei tuleks aru saada nõnda, nagu tuleks teisi vabaharidustöö püüdeid kursuste, loengute, õpiringide, raamatukogude jne. kaudu vähendada, küll aga saaks ja tuleks luua ka nende alade arendamiseks suuremaid eeldusi korraldatuma ja distsiplineerituma lavalise tegevuse kaudu. Sõnaga, tahaksin siinkohal märkida üldse tihedamat koordineerimist vajadust ka kõigi seltskondlike kultuuriavalduste endi vahel, milliste ülesandeks ei ole üksteise osatähtsust eitada, vaid üksteist vastastiku täiendada ja rikastada. Selleks on vajadusi ja rohkesti ka edu tagavaid võimalusi.

Võttes arvesse tähelepanekuid tegelikes oludes ja võimalusis, on põhjust arvata, et maateatri küsimus ei hõlma mitte ainult näitelavalist tegevust ja teatri sihte ses mõttes, nagu näeme kutselises teatris, vaid see küsimus on oma ulatuselt laiem, haarates kogu pidude-kultuuri küsimust maal. Ka ei saa siin asetada ainsamaks ja peaesmärgiks kunstilist sihti, nagu kutselises teatris, vaid siin on ja jääb õige oluliseks kultuuriliselt kasvataja, võiks öelda isegi teataval määral didaktiline püüe, mille teenimisel muidugi ei saa unustada olulisemat osa, mis kuulub esteetilise ja kunstilise külje süvendamisele.

Tingitult nimet. asjaolust võiks seega öelda, et ka maaoludes aeg-ajalt eriliste teatriõhtute korraldamine, kus terve eeskava moodustab ühe näidendi lavastus, on küll võimalik ja isegi soovitatav, kuid selliseid õhtuid saaks korralikult ette valmistada aastas vaid kõige rohkem paar-kolm. Selle kõrval aga ei peaks unustatama ka valitud ettekannetega seega eeskavadega pidude korraldamist ja

muid mitmesuguseid eeskavaga pidulikke koosolekuid, nagu aktusi mitmes. tähtpäevadel, näitekohtuid mitmes. probleemide huvipakkumaks selgitamiseks jne.

Kuigi viimasel ajal näiteks aktuste, näitekohtute jne. traditsioon on hakanud rohkem läbi lööma, on jäänud siiski tugev mulje, et meie pidud ja ka aktused jne. kannatavad tihti eeskava ühekülgsuse all. Nii näiteks paistab seltside aruandeist silma, et enamik korraldatakse pidusid vaid näidenditega, milliseile järgneb tants...

Vääriks tõesti suuremat hindamist ja harrastamist ka laul, deklamatsioonid, kirjanuslike katkete ettekanded, võimlemisettekanded jne., milliste ettevalmistamine võiks olla vastavate ringide ülesandeks seltside juures ja nende esitamine ühtlasi nende, ringide tegevuse üheks konkreetsaks, kindlasti ka ergutavaks avalduseks, eriti noortele.

Tihti, ja põhjusega, kurdetakse, et pidude puhul teeb raskusi repertuaariküsimus: ei leidu küllaldaselt väärtuslikke näidendeid. Näidendite repertuaari valikuvõimalused on sõltuvad muidugi vastavate loovjõudude olemasolust ja ka produtseerimise maksvast kallakust. Neist küsimusist tuleb rääkida, kuid raske on loota väärtuslike näidendite juurdevoolu sel määral, et vaid nendega rahuldada nõudeid ja täita pidude eeskava. Ses mõttes ei tuleks aga mitte unustada ka mitmes. muid ettekannete valiku võimalusi, mis aitavad tihti palju kergema vaevaga ja tuumakamaltki rikastada ja mitmekesistada pidule kava. Selleks väärivad tähelepanu ja harrastust just mitmes. lähemad ettekanded, nagu laulu-, pilli-, deklamatsioonide jne. alalt. Seesuguste ettekannete järjekindel harrastamine mitte üksnes ei aita mitmekesiselt ja väärtuslikult sisustada pidusid, vaid nende ettevalmistamine on seotud ka vähemate raskustega. Muidugi ka siin on vaja teha põhjalikumad tööd, et muuta deklamatsioonide-, laulu- jne. ettekanded sisule vastavalt ilmekaks ja vastavalt kunstipärasteks ja tõeliselt meeleoluloovaks. Hingetult mahavuristatud ettekannet kuulates võib tekkida isegi piinlikkuse tunne.

Kindlasti vääriks üldiselt pidude puhul

järjekindlamalt kavva võtmist ka vastavate selgitavate ja kultuuripropagandaliste kõnede esitamine. — Enamasti tekib ikka pidudel (alguses, vaheaegadel) tühji kohti, kus publik kannatab otse igavust. Nende pikkade ootaja vaheaegade täiteks võiks väga edukalt kasutada lühemate kõnede esitamist, milliseis kas selgitatakse mõnd aktuaalset kultuuriküsimust, seda sidudes eriti kohaliku kultuurielu käsitlusega või antakse kokkuvõtlik ülevaade eeskavas oleva näidendi sisust, ideedest, probleemidest... Seesugune sõnaline esitus, mis muidugi ei tohiks olla targutlevigav ja liig pikk (ka pole mõtet üht piduõhtut, kui ei ole tegemist näit. aktusega, koor-mata mitme kõne esitamisega), võib aidata palju kaasa pidude kultuuriliselt mõjule pääsmiseks. Selteel saaks tutvustada mitmesuguste eluliste kultuuriküsimustega ka neid, keda muidu vaevalt saab kuulama, kes tulevad siiski pidudele, kuigi peamiselt vaid aja- viite pärast.

Muidugi ei saa unustada igaljuhul pidude puhul üldist hea meeleolu loomise vajadust, kui olulisemat pidude tunnust ja väärtust: kõigi tuumakuse taotluste juures iga pidu peab looma ka ülevat pidu-meeleolu; alles siis ta võib pääseda soovitud mõjule. Õieti sisu ja meeleolu peaksid olema vastavas kooskõlas. Soovitud meeleoleulevust tihti saabki luua just lähemate lisaettekannete abil ja selteel, kuidas neid ette kantakse. Ka ei ole ülearune märkida asjaolu, et pidude õnnestumiseks kultuurilises mõttes on väga vajaline, kui ka mitmesuguste segaeeskavaliste ettekannete puhul neis valitseks mingi keskendav mõte või motiiv ja nii kogu eeskava mõjuks ikkagi terviklikult, mitte aga juhuslikult sattunud tingel-tangelina. Muidugi ei tohiks eeskava üldiselt venida ka liigselt pikale, oma lõpuga, kuid mis eriti tundub meil veel valuküsimusena — ka oma algusega. Veel vääriks tähelepanu ka ühislaulude harrastus pidudel, milliste ettevalmistamiselegi tuleks leida võimalusi, kasvõi pidude tantsu osa arvel.

Aktuste ja mitmesuguste eriliste pidulike propagandakoosolekute, tähtpäevade jne. korraldamine on, nagu märgitud, küll viimasel ajal hakanud leidma suuremat harrastust,

kuid paraku, siingi on vaja pöörduda veel rohkem tähelepanu nende muutmiseks tõesti mõjuvaiks pidulikeks ja kultuuriliseks sündmusiks, mida saavutatakse samuti ettekanete mitmekesisuse, ilmekuse ja elulisusega. Allakirjutajal on tulnud mitmel puhul täita külalisena aktusekõneleja ülesannet, aktustel, milliste eeskava õieti koosneski vaid nimet. aktusekõnest + hümn; on tulnud kõnelda ka

kaastegevusel on väga vajaline ja hea tahtmise ja arusaamise juures vägagi võimalik. Neid võimalusi ei peaks mitte aga unustama, kui tahame, et pidud ja aktused ei oleks mingiks tükitöö avalduseks!..

Ka väärub igasugustel pidulikel juhtudel — aktustel, kultuur-propagandakoosolekutel, tähtpäevade puhul jne. — järjekindlat tähelepanu ruumide vastav korrastus, mis ei

Valguta õpiring-ühingu rahvatantsu rühm.

näiteks kohapeal korraldatud raamatu-propagandapäevil, kus samuti peale nimet. kõne polnud mingit ülevaadet sellest, kuidas on arenenud raamatuharrastus, raamatukogu olud jne. kohapeal ja mida sel alal siin saaks ära teha; ei ainustki katket kohal. tege- lasilt, mõnest paremast teosest jne. Pole ime, kui sellelaadsed pidulikud koosviibimised tege- likult ei kujunegi pidulikuks ega pääse mõjule soovitud määral. Nende mitmekesistamine ja eriti sidumine kohapealse tegeliku elu vaja- dustega aktiivsemate tegelaste ja eriti noorte

nõua alati ei-tea kui palju tööd, küll aga maitset ja vastavat tähelepanu ja hoolt, mil- leks saab rakendada edukalt ka neid, kes muidu ettekannetega ei ole seotud ja nii saa- vad olla hinnatavalt kasulikud ühises ette- võttes.

Kindlasti pidustused ja pidud, mis paku- vad ikka uut, võimalikult hästi ettevalmista- tut ja mitmekesist, äratavad ka huvi ja pää- sevad kultuuriliselt hinnatavalt mõjule. Selles sihis vajame rohkem sihiteadvust ja järje- kindlust.

Ühelt näidendi proovilt.

Instruktor.

Päevane töö on lõpule jõudnud ja mitmel pool on märgata uniselt vilkuvaid tulukesi mis kumavad mõne talumaja sama unisest sisemusest. Kella osut nihkub 8-da tunni poole ja kuulutab peagi algavat öörahu. Kuid seal, oh oo, kiirgab ju päris ergas ja suur tuli, gaasilamp, mis ei tunnusta kodust rahu vaid-otse ergutab, meelitab.

Siin seal ongi kuulda lõbusaid häáli ja näha tumedaid kogusid teele kuhjunud hangede vahel, kes kõik suunduvad selle särava jõuallika poole mis paistab kohalikust seltsimajast.

Mis seal siis lahti? Pidu või? Ei, seda veel mitte, peo ettevalmistused aga küll. Näitemängu proov.

Kojas on kuulda trampivate jalgade müdinat, jutukõminat, mis vahetevahel paisub isegi valjuks käraks. See aga lõpeb kohe kui nähtavale ilmub näitekunsti instruktor, küsides, kas kõik on juba kohal. Noormeeste ja neidude näod, mis alles kannavad hiljutise koduse ülemeelikuse jälgi, muutuvad järsku õpilaslikult tõsisteks, tõtatakse kohe sisse kutsuma õuejäänuid.

Proov võib alata, kõik on kohal. Osaline, kelle hooleks on antud koomilise vanamehe mängimine, kogeleb, kratsib kõrvatagust ja arvab vaikselt, et seekord võiks jätta tema osa vahele, et mis sest ikka igakord vuristada j.n.e. Kuid sellisteks arutlusteks ei anna n-instruktor mahti ja saadab mehe lavale. Kukub siis mees näitlema ja „filosofeerima“. Seda hämmastavat mõtteteravust katkestab n-instruktor ja tõendab, et sellist asja polevat autor küll kirjutanud, öeldagu nüüd puhtsüdamlikult, kas tegelane on tänaseks osa läbi lugenud? Mees kohmetub, mõtleb ja tunnistab siis vaikselt, et ta seda tõesti ei ole teinud.

Proov jaktub.

Vahepeal läheb päris ladusalt, kuid siis kerkib jällegi „ülepääsematu“ takistus s. o. mõlemi peaosalise suudlusstseen. Noormees viivitab, võtab hoogu, peamiselt enesele jul-

gustuseks, ja tormab järsku õudselt vehklevate kätega, kui mõni korrast äraolev tuuleveski, haarates siis kuidagi imelikult neiu kaela ümbert kinni. Kuskilt sositatakse kuuldavalt: „Ära jäta Juku, võta ära!“ Neiu taganeb ja noor kangelane jääb ühele jalale tasakaalu hoides kõikumama. Instruktor ei suuda muiet alla suruda, astub nooremehe juure ja küsib, kas noormees tõesti ei oska tütarlast suudelda? Noormees punastab ja truusüdamlikult küsijale silmi vaadates kostab, et ta seda tõepoolest ei oskavat. Selle peale puhkeb valla üldine naerulagin. Üks 18-aastane noorur müksab kannatajale küünarnukiga ribide vahele ja ütleb: „Kas sul häbi pole, ise juba kroonus käinud mees ja pole veel suudelnudki?“ N-instruktor küsib nüüd temalt: „Kas teie siis olete?“ Nüüd on kord noorukese käes punastada ja temagi vastab eitavalt. Proovi jätkatakse. Enamik on asjast huvitatud ja kaasakistud ja püüab anda oma parima, mis sageli päris hästigi õnnestub, sest maanäitlejate seas leidub tihti talente, eriti koomikute hulgas.

Järsku keset õige tõsist stseeni, kus üks tegelasist laval heitleb omaenese minaga ja enamik sellest huvitatult vaikselt kuulab, kostab lõva tagant vägev bassihääl, kes pahanab: „Mängigu kes tahab, mina enam kaasa ei tee. Või tehakse vahet, et üks on härra ja teine mitte! Kui inimene pole suutnud veel osa päheõppida, egas sellepärast veel tiitlit maksa maha tömmata.“ J.n.e. Selgub, et vahepeal olid saabunud peokavad millel olid märgitud kõikide tegelaste nimed. Tolle erutatud näitleja nime eest oli aga ära jäänud kaks väikest tähekest nimelt: „hr“ ning sellest jätkub, et keelduda kaasa mängimast. Ei aita muud, kui tuleb lubada hüvitust ajalehes ilmuva vabanduse näol. Nii saadakse erutatud tegelane jällegi vanadesse rööbastesse ning kangelane laval võib oma hingeheitlust jätkata.

Proov kestab hilisööni ja kui lõpetatakse ollakse siiski saavutanud midagi mõlemilt poolt: on suudetud õppida ja õpetada.

Tumedad kogud kaovad jällegi hangede vahele, üksikult kui ka paaris. Väsimust pole märgata. Otse ümberpöördu! Näib, kui oleks ammutatud juuregi energiat ja elurõõmu. Siin-seal on kuulda ülimeelikuid kil-

keid; lumepallid lendavad. Kuid aegamööda jääb kõik jälle vaikseks ja nüüd kustutuli seltsimajagi akendes. See suur ja hele tuli — näib, nagu oleksid noored ta endaga kaasa viinud. Kes teab — ehk viisidki.

Näitekunsti kursus Vigala Muusika Seltsi juures. Juhatas H. Sots. Tegelased jumestatud.

Märkmeid maateatri halvustamisest ja arvustamisest.

Praegu teeme tugevaid pingutusi maateatri organiseerimiseks ja ülesehitamiseks. Ja et sel tööol oleks õige suund ja arenemiseks tempot, selleks peame välja arendama tugeva ja õiglase maateatri arvustuse, mis peab samajäuliselt arenema lavategevuse arenemisega.

Ning seda tuleb teha põhjalikult ja tõsiselt. Aga mitte nii, et *iriseme* seal kallal ja teeme ta ainult igasugustele võimalikele ja võimatuile *naljadele märklauaks*, hävitades neis, kes maateatri ülesehitamise on endile teinud südameasjaks, tööõõmu ja edasipüüu energia ning tuues asjale vaid tulist kahju.

Minu arvates *arvustus* peab olema see *pai ja piits*, mis ergutab lavakunsti tõusvas suunas kogu aeg, et ei tekiks paigaltammumist ega tardunud olekut, vaid ta peab paiskama laiali alatisele edasipüüdmisele ja rühkimisele ergutavaid pisikuid. Ent ta peab olema vahest ka pidurdav ja süvenema sundiv.

Kus tarvis pihta on anda, sääl tuleb seda teha julgelt, kuid selliselt, et teist kohe „vae-seomaks“ ei lööda. Igas halvast leidub raasike hääd kah, ja see hääd võib asjatundliku ravige läbi ilusaks ja suureks kasvada ja halva

lämmatada. Nii et arvustaja peab olema ühtlasi ka suur kasvataja.

Kõrvus kumiseb praegu veel Tallinna teatriinimeste ja arvustajate „Madriidi-lahingu“ ägedat suminat, mis tekkis arvustuse pärast. Ja eks siin midagi ikka lonkas küll, ning ega see väga paha pole, kui arvustus saab ka vahest arvustust. Ent: kui oleks karjutud — maha arvustus, ja see oleks ka ära jäetud, siis oleksid olnud esimesed näitlejad ise, kes oleksid läinud paluma: *arvustage meid siiski!* Millise pingega ootavad näitlejad esietenduse puhul ajalehte, kus on arvustus sees, — see pole saladus. Ka maal võib sama tähele panna: pärast etendust tormatakse publiku hulka ja katsutakse kerjata arvustuseraasukesi, et kuidas mul läks. Mõni teeb seda avalikult, mõni kaudsemaid teid kasutades. Ja siin pole imestada midagi: see on *arvustuse puühholoogiline külg*.

Publikult korjatud raasukestest kujunenud arvustus ei sisalda aga neid *omadusi*, milliseid me eelpool nõudsime arvustustelt.

Kuidas saada arvustust maateatrile?

Ajakirjad ega isegi provintsi ajalehed ei võiks siin kõne alla tulla. Ja sellised ajalehe pääliskaudsed arvustused ei annaks ka neid nõutavaid tulemusi. Siin peab välja kujunema täiesti maateatrile omapärane arvustamismoodus.

Tutvustan järgnevas, kuidas ma oma näitetrupis olen katsetanud arvustusega juba paar aastat.

Meie näitetrupp kannab endas ka *õpiringi* sümptoome, ja nimelt selles mõttes: sääli sünnib alatiselt *staudiotöö*. Iga lavastus tuleb pärast esimängu trupis arvustuse alla. Arvustus sünnib kolmes osas: 1. *näidend* (autor), 2. *lavastus* (näitejuht) ja 3. *mäng* (näitlejad).

Pole sugugi imestada, et ka näidend (autor) vajab arvustamist. *Meie näitekirjanikud on lava asjus liiga eluvõõrad* ja ka näidendi ülesehitust on raske märkida sõnaga „ehitus“, nii liga-loga on see asi. Sageli tuleb lavastajal hakata omavoliliselt kaasautoriks. Ja see peaks ka mõjuvalt kaasa aitama *maanäidendite kvaliteedi tõstmisele*, kui maa ise juba leiab, et kaup on halb ja sellega enam ei taha leppida.

Lavastamisele asudes määrab näitejuht

ühe trupi liikme arvustajaks ja ühe oponendiks, kaitsjaks. Need võtavad osa kõigist proovest ja on kursis kogu lavastustööga. Ettekande ajal jälgivad nad etendust muidugi peosaaalist, jälgides ka teraselt publiku reageeringuid.

Arvustus trupis toimub õpiringitöö taoliselt, ja *analüüsimise vaimus*, hoides aukohal küsimuse: *miks see just nii läks?* Selline analüüsiv viis sunnib tegelasi oma töösse süvenema ja kasvatab neis *enesekriitikat*.

Arvustaja kannab ette oma põhjendatud arvamised, pihta andmised ja paitamised. Sellejärele saab sõna kaitsja oma ettekanadeks ning siis järgneb vaba sõnavõtt. Lõp sõna saab lavastaja *kokkuvõtte* tegemiseks. Suulise arvustuse paremus on see, et siis saab ka näitleja end kaitsta, ja see pole mingi kuritegu näitekunsti vastu.

Et ka publiku arvamist ära kuulata ja teda rohkem teatriga siduda, oleme korraldanud pidulistega hääletamisi: *meeldis, ei meeldinud*, milleks piduruumi on püstitatud vastav kast kuhu lastakse oma piletikontsust vastava märkusega. Ja pärast trupi õpikoosolekut otsitakse üles need salavedrud, *miks meeldis või miks ei meeldinud*.

Oleme korraldanud ka *avalikke arvustuskooosolekuid*, mis muidugi peavad kandma erinevat ilmet näitetrupis asetleidvast arvustusest

Kõigist sellistest arvustuskooosolekutest tehakse *kirjalikud kokkuvõtted*, mis jäävad näitetrupi muuseumi raudvaraks.

Selline arvustus on andnud *häid* tulemusi, on loonud trupis värsket, tööka ja edasipüüdva vaimu, ja töötulemused on üllatavalt paranenud.

Mõningate linnameeste korrutatavad halvustavad märkused sellest, et *ega maal minda peole näidendi pärast, vaid tantsu pärast ainult*, ei pea enam paika, vaid tõendavad lihtsalt kontakti puudust maa kultuureluga viimaseil aastakümneil. Meil etendustel on rahvast kaks korda enam kui tantsul.

Oleks asjale kasuks ja mulle isiklikult valmistaks suurt häädmeelt, kui ka teised näitejuhid avaldaksid mõtteid selle kohta, kuidas nemad on katsunud, lahendada *arvustusküsimusi maateatris*.

Koolmeister-näitejuht Harjumaal.

Ohekatku agarast vabaharidustööst.

Harjumaal Kehtna vallas asub ÜENÜ Ohekatku osakond. See organisatsioon ei või kiidelda oma kõrge vanusega ega pidada veel mingit juubelit, kuid tema nooruses esimesed energilised sammud väärivad küllaldast tähelepanu. Organisatsiooni asutamise mõtte algatajaks 1933. aastal oli kohalik raudteelane V. Kirik, kes sai ka esimeseks esimeheks seltsi juhatuses. Alul teosteti lavakunsti-, veidi laulu- ja eriti spordi alal. Kohalikud sportlased on ümbruskonna spordivõistlusil saavutanud mitmeid auhindu.

1934./35. a. tegevushooajal tuli Ohekatku algkooli juhatajaks Karl Korsen (näidendi „Viirekõnnu peigmeeste“ autor), kelle ajal algab tõus lavakunsti. Antakse mitu hästi väljatöötatud lavastust ning näitetrupp leiab juba tunnustust teiste organisatsioonide kõrval kohalikus ümbruses.

1935. aasta sügis toob organisatsiooni ellu uue tõusu, mil Ohekatku algkooli juure asuvad H. ja J. Talpsepp'ad. J. Talpsepp, kes on lõpetanud Draama-Studio teatrikooli, oles Eesti Haridusliidu lavakunsti konsulendiks ning õppides ühtlasi E. V. Tallinna konservatooriumis, leiab oma töö kõrval veel aega, et viljeleda kohalikus seltsis lavakunsti ja laulukoori tööd.

Organisatsiooni töös jätkatakse senist tegevust, kuid antakse sellele kindlakujuline suund. Asutatakse 30-liikmeline laulukoor, kelle juhatajaks on J. Talpsepp ja abiks Ed. Saar. Organiseeritakse 20-liikmeline näitetrupp, kes töötab oma kindla kodukorra alusel ja J. Talpsepa asjatundlikul juhtimisel. Koolijuhataja pr. H. Talpsepa algatusel kutsutakse ellu ka õpiring, kus noored saavad arendada oma teadmisi ja esinemiseoskust. 15-liikmelist õpiringi juhivad ta ellukutsuja.

Suurima ja tähtsaima üritusena tuleb mainida avaliku raamatukogu asutamist 1936. a. sügisel. Kuna Ühingu majanduslikud võimalused, tema nooruse tõttu, olid äärmiselt väikesed, siis suudeti raamatukogusse paigutada esialgu ainult 30—40 kr. Nüüd aga, mil asutamisest vaevalt aasta on möödunud, on raamatukogus 200 köidet Kr. 410.— väärtuses. Raamatute saamisenes oleme tänulikud mitmele kirjastusele, kelle seas ka Eesti Haridusliitu tuleb tänada raamatute annetamise eest.

Raamatukogu on korraldatud moodsaima kaart-süsteemi järele. Raamatukogu juhatajaks on H. Raudla. Raamatukogu vajadusest laste rääkida mõningail andmeil aasta aruandest. Lugejaid, selle väikese ringkonna kohta, on 47. Raamatuid on laenutatud aasta kestel 735 korda, seega iga lugeja keskmiselt 16 raamatut lugenud. 10. enamloetud raamatust on esimesel kohal Metsanurga „Ümera jõel“, teisel kohal Mälgu „Õitsev meri“ ja kolmandal kohal Raua „Kirves ja kuu“.

Need andmed näitavad, et kohalikud lugejad oskavad hinnata väätslikku kirjandust, millest võib vaid rõõmu tunda.

Raamatute tutvustamiseks on korraldatud kirjanduse õhtuid ja ühe raamatute näituse.

Raamatukogu juures on ka lugemisaalud, mis avatud kolm korda nädalas ja mille külastajate keskmine arv õhtu kohta oli möödunud hooajal 15. Külastajad leiavad lugemisaalust 3 suuremat ajalehte ja 12 perioodiliselt ilmuvat ajakirja. Mängusõbrad võivad kasutada malet ja kabetti.

Ka näitetrupp on aastaga arenenud ja ümbruskonna elanike arvustuse järele ületanud mitmeski suhtes teiste naabusorganisatsioonide näitetrupid. J. Talpsepp on andnud kõik lavastused, kuigi mitte ametlikult, kuid siiski sisuliselt nagu lavakunsti kursused — põhjaliku ettevalmistuse ja hoolsa läbitöötamisega. See töö on andnud ka tulemusi ja ümbruskonnas räägitakse juba Ohekatku teatrist (mitte halvustavas mõttes).

Laulukoor on töötanud järjekindlalt iga nädalalisel harjutusil ja esinenud mitmel korral. Koor valmistub ka esinemiseks eeloleval laulupeol. Töö laulukoori juhtimisel on seisnud päämiselt kohaliku noore ja energilise vallavanema Ed. Saare õlgadel, kuna J. Talpsepp on vaid ajutiselt koori instrueerinud.

Muusikaliste suursündmustena võime nimetada osakonna poolt korraldatud kaks kontserti E. V. Tallinna konservatooriumi jõududega, mis on toonud värskest ja edasiarenemistahet muusikaalal ümbruskonna nooris.

Ka rahvatantse pole unustatud. Nende õppimiseks korraldas Ühing möödunud tegevusaastal kursused pr. A. Lätte juhatusel.

Kodukaunistamise alal on olnud Ühingu agaraid tegev. Kuna Ohekatku koolimaja on ka Ühingu rahvamajaks, siis anduti ka hoolega selle ümbruse kaunistamisele.

Koos Ohekatku algkooliga on korraldanud Ühing kahed talgud. Üks 1936. aasta kevadel, kus pääle kooli personaali rakendati tööle 48 organisatsiooni liiget, kellele abil alustati ja täideti ühe aastaga 70% kooliaedade korrasdamise viisaastakust. Käesoleva aasta kevadisel kodukaunistamise päeval-talgul jätkati kooliaia täiendamist ja alustati J. Talpsepa poolt algatatud Ohekatku pargi istutamisega, millest võttis osa 30 noorsoolast.

Kõigele sellele hoogsale tööle aitab tubliti kaasa veel asjaolu, et Ühingu juhatamine seisab häis kätes. Ühingu praeguseks esimeheks on energiline ja tubli Edgar Tõnu. Muudugi soodustab tubliti ka see arengut, et Ühinguil on parim vahekord kohaliku kooliga, vallavalitsusega ja terve ümbruskonnaga.

Lõpuks jääb vaid soovida, et see noor Ühing sammuks ka tulevikus vaid tõusuteed.

Rahvaõliikoolid

Tallinna Rahvaõliikool 20-aastane.

Maikuu lõppes Tallinna Rahvaõliikooli 20. tegevusaasta. Erilist juubelit ei peetud, kuid aastapäeva tähistati ainult seismiselt, piduliku lõpuloenguga. Õhtul esines loenguga „Lühike ülevaade Euroopa riikide tekkimisest ja arengust“ esimesi rahvaõliikooli lektoreid V. Orav. Rahvaõliikooli õppeasutuste juhataja M. Välbe ütles avasõna ja abijuhataja N. Ruus lõppsõna. Laulukoor T. Vettiku juhatusel kaunistas õhtut nauditavate lauluettekannetega.

Tallinna Rahvaõliikooli asutamise küsimus otsustati konkreetsemal kujul 1917. a. talvel, millal mitmed toleaeegsed Tallinna seltskondlikud organisatsioonid lubasid oma kaasabi rahvaõliikooli ellukutsumiseks. 27. mail astus kokku vastav nõukogu, kes valis esimeheks Jüri Annussoni. J. A. jäigi kauaks ajaks Tallinna Rahvaõliikooli Seltsi esimeheks (kuni Ameerikasse lahkumiseni 1926. a. suvel). Hiljem oli esimeheks A. Kuks ja praegu J. Kiivet. — Kohe nõukogu ellukutsumise päeval algasid ka loengud, millest tol ajal oli osavõtt harukordselt elav: loenguil käis isegi kuni 600 kuulajat ja loenguid peeti ka suvisel ajal — juunikuus — iga päev.

Rahvaõliikooli esimeseks juhatajaks oli praegune riigikohtu prokurör R. Rāgo, tema järele lühemat aega J. Annusson, siis praegune riigiraamatukogu juhataja G. Ney ja alates 1921. a. sügisest tänaseni M. Välbe. Praegu on juhatajal veel 2 abi — kolledshis osas A. Luhaäär ja rahvaõliikooli — N. Ruus. 10 aastat on olnud abijuhatajaks rahvaõliikooli osas J. Rumino, kes aga sellelt kohalt lahkus 1936. a. sügisel, asudes teenistusse riigi ringhäälingu juure.

Kahekümne aasta kestes on Rahvaõliikooli Seltsi tegevus painunud väga laialdaseks. Praegu on seltsi tähtsaimaks õppeasutuseks Tallinna kolledsh, kus teatavasti võivad omandada keskkooli ja gümnaasiumi hariduse need, kes oma kutsetegevuse tõttu ei saa õppida tavalistes gümnaasiumides. Majandusõpilaste kool kahe eriharuga (äriteenijaile ja hotelliteenijaile) annab kutseharidust neile, kes oma igapäevase kutsetegevuse kõrval soovivad end õhtuti täiendada kutsealal. Rahvaõliikool korraldab populaarteaduslikke loenguid, keelte ja praktilisi kursusi ja kutsub ellu õpiringe. Laulukoor T. Vettiku juhatusel on tuntud pealinna ühe eeskujulikuma laulukoorina. Kolledshis õpib umbes 600 isikut majandusõpilaste koolis umbes 70.

Rahvaõliikool korraldab oma populaarteaduslikke loenguid tasuta neljas loengupunktis: S. Kloostri 16, Lasnamäel, Koplis ja Veerenni tän. 2. Lõppeval tegevusaasta peeti kokku 150 loengut kokku 422 tundi umbes 8200 kuulajale. Keeltekursustel töötas 17 rühma umbes 300 osavõtjaga, praktilisi kursusi töötas 15 rühmas umbes niisama suure osavõtjate arvuga ja õpinge 5, osavõtjaid 70. Rahvaõliikool ei ole piirdunud ainult teoreetiliste teadmiste jagamisega, vaid praktiliste kursuste kaudu (näit. majapidamise, elektrotehnika j.m.) püüab anda ka igapäevases elus tarvilisi oskusi.

Rahvaõliikool on saavutanud oma tegevuses juba täie stabiilsuse ja omandanud väärilise koha pealinna haridusasutuste hulgas. Suurimaks takistuseks on ainult sobivate ruumide puudus. Eriti valmistab raskusi asjaolu, et rahvaõliikool oma tegevuses on sunnitud kasutama mitte ainult keskkoolide, vaid ka algkoolide tavalisi klassiruumi, kus täiskasvanuil tuleb kasutada laste klassipinke, mis näit. raamatupidamise j.m. kursuste puhul osutub eriti tülikaks. Ehitada kavatsetas Tallinna Rahvamajas on küll rahvaõliikoolile nähtud ette sobivad ruumid, kuid rahvamaja ehitamise küsimus ei ole seni veel konkreetsemal kujul esile kerkinud.

Tallinna Rahvaõliikooli Seltsi juhatusse kuuluvad praegu: J. Kiivet, G. Ney, J. Kents, A. Tuberg, R. Rāgo, T. Reinaste, J. Rummo, T. Vettik ja J. Talts. Seltsi asjaajajaks on A. Pork.

Harjumaa Rahvaõliikoolis

lõppes õppetöö reedel, 30. aprillil. Samal päeval oli korraldatud ka koolinäitus. Lõpuaktus oli kell 12. Sellel esinesid kõnelejad ja töid tervitusi hr. E. Vender Eesti Haridusliidu ja hr. A. Meikop Harjumaa Rahvaõliikooli Seltsi poolt. Tervitustega esinesid samuti Rahvaõliikooli Viilistlaskogu ja õpilaskonna esindajad. Aktust kaunistasid rahvaõliikooli õpilaste koorilaulud, deklamatsioonid ja ettekanded naiskvartetilt. Rahvaõliikooli kursuse lõpetasid ja said tunnustused 10 nais- ja 8 meesõpilast. Kell 2 oli õpilaste ja külalistele ühine lõunasöök. Sellele järgnes Viilistlaskogu koosolek. Lailisõit algas kell 4. — Niihästi lahkujatele koolikursuse lõpetajatele kui ka kooli õpetajasperele jäi mulje, et lõppenud õppeaasta töös oli edu ja et õppeaastat võib lugeda tema töötulemustelt täitsa kordaläinuks. R. V.